

ԲՈՒԴՃԱՅԱԿԱՆԻ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պանդուն, մի հարուստ ակնավաճառ էր բրահմանների դասից, կառքով իւր ծառայի հետ գնում էր՝ Բենարէս մի առևտուր գլուխ բերելու. ճանապարհին հանդիպեց մի բուդհայական կրօնաւորի, որ ակնածելի տեսք ունէր ու գնում էր նայն ուղղութեամբ. ակնավաճառը առաջարկեց նրան նստել իւր կառքի մէջ՝ կրօնաւորը Նարադա էր կոչոււմ, ընդունեց հրաւերն ու ասեց.— ներողութիւն, որ չեմ կարող փող հատուցանել, միայն երևի հնար կունենամ ձեզ փոխադարձ ծառայութիւն մատուցանել որևէ խրատով, որ վերցնելու եմ իմ մեծ վարդապետ Բուդհայի, մարդկութեան ուսուցչի հոգևոր գանձից։

Ճանապարհը իրար հետ շարունակեցին. Պանդուն մեծ բաւականութիւնով ականջ էր դնում Նարադայի զրոյցներին։ Մի առ ժամանակից ետ հասան այնպիսի տեղ, ուր ճանապարհը գրեթէ անանցանելի էր. անձրևի հեղեղից փոս էր կտրուել, մի գիւղական սայլ էլ եկել մէջը մնացել։ Սայլի տէրը՝ Դէվալան գնում էր Բէնարես բքինձ վաճառելու. հետեւաւ առաւօտ լոյս ծէգին պէտք է բաղաքում լինէր, եթէ ուղում էր ապրանքը ծախել։

Ակնավաճառը այս խափանառիթների վրայ չարանալով հրամայեց իւր ծառայ Մահադուտային, որ գիւղացու սայլը մի կողմը քոշնչի։ Գիւղացին ընդդիմացաւ ու ասեց.— երկիւղալի է սայլին դիպչելը, կարող է պարանուել. այն ժամանակ ես լինչ անեմ, եթէ վրայի բեռը փչանայ, կորչի։

Բայց Պանդուն ուշ չգարձրեց այդ առարկութեան վրայ. Մահադուտան էլ արեց, ինչպէս իրան հրամայած էր։ Սակայն երբ ճանապարհը պէտք է շարունակէին, կրօնաւորը ներքե թռաւ կառքից ու ասեց Պանդուին.— ներողութիւն արէ՛ք, եթէ ձեզ այստեղ թողնեմ. ես բաւական հանգստացել եմ և որովհետև այն գիւղացու մէջ տեսայ ձեր նախնիներից մէկին վերածնուած, ուստի ձեր բարութիւնը փոխարինելու համար կամենում եմ գնալ ու նրան այդ նեղ վիճակում օգնել։

Բրահմանը այս տեղեկութեան վրայ խիստ վախեցաւ, սկըսեց ամեն կերպ պնդել, որ նրա ասածը անկարելի բան է. այն գիւղացին օտար մարդ է, իւր պապը չէ՝ կրօնաւորը պատասխանեց.

— Ես գիտեմ, որ ձեր ճակատագրի ու այս գիւղացու մէջ եղած կարևոր յարաբերութիւնները ձեզ անյայտ են: Չէ՞ որ կոյրերը տեսնել չեն կարողանում. ցաւում եմ, որ դուք ձեզ միայն էք պատճառում: Ես փորձելու եմ ձեզ պաշտպանել ձեր կուրուքեան հետևանքներից,

Վաճառականը որ իւր կեանքում նախատինք լսած չէր. սրտին առաւ կրօնաւորի խօսքերի մէջ պարունակուած յանդիմանութիւնը ու հրամայեց ծառային ճանապարհը շարունակել:

Նարադան դարձաւ գիւղացու մօտ, օգնեց, սայլը շտկեցին, ներքև թափուած տոպրակները կրկին բարձեցին: Այս բանը այնպէս արագ կատարուեց, որ Դէվալան կարծեց թէ կրօնաւորը մի սուրբ մարդ է, աներևոյթ հոգիների հովանաւորութեան տակ, ուստի հարցրեց նրան.

— Ես այդ գոռոզ Բրահմանին երբէք չեմ վիրաւորել, ինչու նա այնպէս տմարդի վարուեց:

— Իմ բարեկամ, ասեց կրօնաւորը, դուք անարդար բան չէք կրում, այլ համբերում էք այն վարմունքին, որ դուք ձեր անցեալ կեանքում ակնավաճառին արած կը լինէիք, եթէ նրա տեղը լինէիք: Եթէ ձեր մտքերը գուշակելու մէջ սխալ չեմ, կարծում եմ, եթէ այս ըոպէին ակնավաճառի տեղը լինէիք ե այնպէս ուժեղ ծառայ ունենայիք, ճիշտ այնպէս կը վարուէիք, ինչպէս նա:

Գիւղացին լսածները խղճի տակ դնելով խոստովանեց, որ կրօնաւորը արդար է նկատում, խոստացաւ ապագայում աւելի յարգանքով վերաբերուել դէպի մարդիկ:

Սայլի բեռը արդէն ուղղած էր, ուստի երկուսն էլ ճանապարհը շարունակեցին դէպի Բենարէս: Մէկ էլ յանկարծ այն տեսան, որ սայլի ձին խրտնեց ու կողքի վրայ քաշեց:

— Ա՛յ օձը, օձը, գոչեց գիւղացին: Բայց կրօնաւորը լաւ դիտելով ընկած առարկան, որից ձին զարնուրել էր, տեսաւ որ ոսկով լիք քսակ էր: Իսկոյն հասկացաւ, որ սա ակնավաճառինը պէտք է լինի: Վերցնելով յանձնեց գիւղացուն և ասեց.

— Պահիր այս քսակը. Բենարէս հասնելուն պէս կը գնաս այն իջևանը որ քեզ կ'ասեմ: Այնտեղ կը հարցնես Պանդու Բրահմանի մասին ու քու ձեռով այս քսակը կը տաս նրան: Գո՛ դէմ արած տմարդի վարմունքի պատճառով նա անշուշտ ներողու-

Թիւն կը խնդրի, Կասես նրան որ դու արդէն ներել ես ու նրա բոլոր ձեռնարկութիւնների համար բաղդաւորութիւն ես ցանկանում: Որովհետեւ՝ քանի որ նա շատ յաջողութիւն ունենայ, այնքան աւելի օգտուէտ ու լաւ կը լինի քեզ համար: Քու ճակատգիրը շատ պարագաներում կախուած է նրանից: Եթէ ակնավաճառը աւելի բացատրութիւնների ետնից ընկնի, առաքելը նրան Վիհարա (Բուդհայական տաճար կամ ապաստանաբան), ուր ես պատրաստ եմ նրան ամեն կարեւոր բանում օգնելու:

Այդ միջոցին Պանդուն հասել էր Բենարէս և իւր առևտրի ընկեր Մալլիքային, հարուստ բանկիրին, գտել խօսում էր:

— Ես կործանուածի պէս եմ, պատասխանեց նա, շեմ կարող ոչ մի առևտուր սկսել ձեր հետ, եթէ չկարենամ մի սայլ ընտիր բրինձ գնել Թագաւորի սեղանի համար: Իմ հակառակորդը լսելով որ ես Թագաւորի գանձապահի հետ պայման եմ կապել վաղուանից բրինձ մատակարարել, ինձ շլատակու համար Բենարէսում եղած բոլոր բրինձը գնել է: Գանձապահին կաշառով գրաւել է, նա չի ուզում պայմանից պոկ դալ: Այդ պատճառով վաղը դառնալու եմ մի սնանկ մարդ, եթէ Կրիշնան երկնքից մի հրեշտակ չուղարկի ինձ օգնելու:

Մալլիքան իւր վիճակից այսպէս դանդատուում էր, երբ Պանդուն նկատեց որ իւր ոսկու քսակը չկայ: Կառքի մէջ փնտռեց, չկար. կասկածն ընկաւ ծառայ Մահադուտայի վրայ: Նրանից խոստովանութիւն հանելու համար ենթարկեց խիստ հարց ու փորձի և ծեծի. խեղճ մարդը ինչքան էլ երգւում էր իւր անմեղութիւնը հաստատելու համար, զուր էր անցնում. անճարացած մտքի մէջ մխիթարւում էր թէ այդ պատիժն ու կսկիծները երևի առաջուց գործած մեղքերի և մանաւանդ այն անիրաւութեան պատճառով էին, որ նա խեղճ գիւղացուն հասցրել էր:

Ոստիկանը դեռ զբաղուած էր քամբադղին վերջին հարուածները ուտացնելով, երբ վրայ հասաւ գիւղացին և ի դարձան բոլոր ներկայ եղողների, Պանդուին յանձնեց ոսկու քսակը: Իսկոյն ազատ թողնուեց ծառան դահճի ծնկան տակից. սակայն նա խոր վշտացած լինելով, այլ ևս չուզեց ծառայել, ծածուկ փախաւ իւր տիրոջ մօտից և միացաւ լեռներում շրջող մի աւազակախմբի, որ նրա ուժեղութեան ու աներկիւղութեան պատճառով ընտրեց իրան գլխաւոր:

Երբ Մալլիքան լսեց որ այդ գիւղացին ընտիր բրինձ ունի, Թագաւորի սեղանին վայել, ողջ սայլի բեռը գնեց Դէվա-

լայի ուղածի եռապատիկը վճարելով: Պանդուն գոհ և ուրախ որ իւր սեպհականութիւնը կրկին ձեռն եկաւ, շտապեց իսկոյն դէպի Վիհարա՝ Նարադայից ուրիշ տեղեկութիւններ խնդրելու: Նարադան ասեց. ես կարող էի քեզ մի բացատրութիւն տալ. բայց իմանալով որ դու անընդունակ ես հոգևոր ճշմարտութիւն ըմբռնելու, գերադասում եմ լռել: Այնուամենայնիւ քեզ կը տամ հետեւեալ խորհուրդը, «Վարուէր քեզ հանդիպող մարդու հետ այնպէս, իբրեւ թէ այդ դու լինէիր. եղիւր նրա հետ քաղցրաբարոյ, ինչպէս կը ցանկանայիր ինքդ քաղցրաբարոյութիւններ տեսնել և լսել: Այս կերպով դու կունենաս բարի գործողութիւնների մի ցանք, որ անկասկած քեզ սիրուն պատուինք կը բերի»:

—Տուր ինձ, մի Նարադա, քու խոստացած բացատրութիւնը, թախանձեց ակնավաճառը, նրանից ես աւելի լաւ կարող եմ քու խորհրդին հետեւել:

—Դէ լաւ, խօսեց Նարադան, ես կը տամ քեզ դադանիքի բանալին, լսի՛ր: Եւր մի պատրանք է, խաբէութիւն է, և նա ով միայն իւր Եսին է հետեւում, հետեւում է մի շրջմովի լոյսի, որ նրան դէպի ճահիճն է տանում: Ծսի խաբէութիւնը Մայայի քողն է, որ մեր աչքերը փակում է և չի թողնում մարդկանց հետ միացնող նեղ կապերը նշմարենք և մեր Եւր ուրիշների Ես-ի մէջ ճանաչենք: Տգիտութիւնը մեղքի աղբիւրն է: Ով ուրիշներին անիրաւութիւն է անում, իրան է անում: Թող Ես-ի խաբէութիւնը քո հոգեւց չքանայ, իսկոյնեթ կըդանես արգարութեան ճանապարհը: Նա, որի աչքը Մայայի քողով կուրացած է, տեսնում է միայն անթիւ Ես-եր, դրանով անընդունակ է դառնում ըմբռնելու բոլոր կենդան արարածների, ամեն բան իւր մէջ պարունակող մանկութեան արժանիքը:

Ակնավաճառը պատասխանեց.

—Արժանապատիւ հայր, ձեր խօսքերը ինձ համար անասելի կարևորութիւն ունեն, նրանք յաւիտեան կըմնան յիշողութեան մէջ: Բենարէս դնալիս մի չնչին բարութիւն արի աղքատ կրօնաւորիդ ու նրա փոխարէն այսպէս առատ վարձատրուիցի: Անհուն շնորհապարտ եմ ձեզ, որովհետեւ առանց ձեզ ոչ միայն քսակս կորցրած կը լինէի, այլ և անկարող Ռէնարէսում գործ տեսնելու, որ ինձ գրեթէ աղքատութեան մէջ էր գցելու: Բացի այդ ձեր հոգացողութիւնը գիւղացու համար, բրնձի սայլը քաղաք ուղարկելը իմ բարեկամ Մալլիքայի կործանման առաջն առաւ: Եթէ բոլոր մարդիկ ձեր ուսմունքների ճշմարտութիւնը ճանաչել կամենային, ինչքան հրաշալի և սի-

րուն կլինէր աշխարհը: Իմ փափաքն է, որ Բուդհայի իմաստութիւնը ողջ աշխարհին յայտնի դառնայ, ուստի իմ տանը շինելու եմ մի Վիհարա, խնդրում եմ ինձ յաճախ այցելութեան գաք, որպէս զի այդտեղը կարենամ Բուդհայի աշակերտների եղբայրութեանը նուիրել:

Դրա վրայ ասարիներ անցկացան և Պանդուի Վիհարան Կաուդհամբի մէջ դարձաւ հռչակաւոր ուխտատեղի բուդհայական ուսուցիչների և աշակերտների համար:

Այդ միջոցին դրացի Թագաւորը լսել էր Պանդուի ակնների գեղեցկութեան համբաւը, գանձապետին ուղարկեց նրա մօտ որ Թանկագին ակներով զարդարուած ոսկէ Թագ շինել տայ: Պանդուն յանձն առաւ ու աշխատանքը աւարտելուց ետը վերցրեց Թագը, ուղևորուեց Թագաւորի մայրաքաղաքը, հետը տանելով ուրիշ հազուագիւտ զարդարանքներ էլ, յոյս ունէր այլ շահաւէտ գործեր անելու: Քարուանը շրջապատած էր զինալառ պահապաններով, բայց հէնց որ լեռների մէջ տեղը հասաւ, ենթարկուեց Մահադուտայի աւազակախմբի յարձակման ու ամբողջովին կողոպտուեց: Պանդուն մեծ նեղութիւնով հազիւ ձեռներից ազատուեց: Այս ձախորդութիւնը ահագին հարուած տուեց Պանդուի հարստութեան: Դրանից ետ ուրիշ կորուստներ էլ կրեց: Բնական է որ խիստ ընկճուէր, բայց այդ անաշտութիւնները քաջութեամբ տարաւ, որովհետեւ ինքն իրան այսպէս էր մտածում. «այս հարուածները կրում եմ այն մեղքերի համար, որ իմ անցեալ կեանքում գործել եմ նրիտասարգ հասակումս ես անողոք էի դէպի ուրիշները. եթէ այժմ իմ գործերի պտուղները հնձում եմ, տրտնջալու իրաւունք չունիմ»:

Պանդուն միայն այն պատճառով էր անխիթար, որ այլ ևս միջոց չունէր ուրիշներին բարութիւն անելու և իւր Վիհարայի միջով ճշմարիտ կրօնի ուսմունքների տարածմանը նպաստելու:

Դարձեալ բաւական տարիներ անցան. ճակատագիրը կամեցաւ, որ Նարադայի աշակերտ Պանտաքան Կաուդհամբից լեռների վրայով ճանապարհորդելիս աւազակների ձեռն ընկնի: Որովհետեւ մօտը բան չունէր, աւազակապետը նրան լաւ ծեծեց ու թողեց որ հեռանայ: Հետեւալ առաւօտ, երբ Պանտաքան անտառների միջով քայլում էր, ականջով ընկաւ մարդկանց վէճ ու աղմկալի կոիւ. մօտ գնալով նշմարեց բազմաթիւ կատապի աւազակներ և նրանց մէջ տեղը իրանց գլխաւոր Մահադուտան: Այս վերջինը կռւում էր յուսահատաբար, ինչպէս շներով

պաշարուած մի առիւծ. իւր վրայ յտրձակուողներէց շատերին թափել էր գետնին. բայց նրանք չափազանց շատ էին, երկար կռուելուց ետը ընկաւ Մահադուտան վէրքերով պատած և ըստ երևութիւն մեռած: Հէնց որ աւազակները նրան թողին հեռացան, Պանտաքան մօտ վազեց վիրաւորին և տեսաւ որ դեռ վրէժն շունչ կայ:

Մօտակայ առուից պաղ ջուր հասցնելով նրան ուշքի բերեց: Վիրաւորը աչքերը բանալով բացականչեց. «Ո՛ր են այն ապերախտ շները, որոնց ես յաղթութեան ու աւարի եմ առաջ նորդել: Առանց ինձ, իրանց պետի նրանք շուտով կը չքանան հալածական չաղալների պէս:

—Այժմ մի մտածէք ձեր մեղսալից կեանքի ընկերների վրայ, ասեց Պանտաքան, այլ ձեր հոգու փրկութեան վրայ: Ահա ձեզ խմելու ջուր, թողէք վէրքներդ լուանամ, գուցէ կարողանամ ձեր կեանքը ազատել:

—Ոհ, ոհ, կարեկէր հառաչեց Մահադուտան, արդեօք դուք այն մարդը չէ՞ք, որին երէկ ծեծեցի, այժմ եկել էք ինձ այս նեղ տեղը օգնելու: Չուր կանցնի ձեր ջանքը, աչքի լոյս, ես կորած մարդ եմ: Ստոր արարածները խիստ ծանր են վիրաւորել, հարուածները իմ սովորցրածի պէս հասցնելով:

—Ինչ որ ցանկ եք, այն էլ հնձում էք, աւելացրեց Պանտաքան, ձեր ստացած հարուածները ձեր սեպհական արարքներն են:

Ճշմարիտ, շատ ճշմարիտ է, ասեց աւազակը, իմ տեղս է. բայց ինձ համար խիստ տխրագին է, որ չար արարքներիս լիառատ հունձը ապազայ կեանքում պէտք է ճաշակեմ, Ոհ, սուրբ մարդ, խորհուրդ տուէք ինձ, թէ՛նչ հնարով կարող եմ կուրծքս ճնշող այս կեանքի մեղքերը թեթեւացնել:

Պանտաքան պատասխանեց:

—Դուրս հանեցէք ձեր մեղաւոր ցանկութիւնները, սպանեցէք չար կրքերը և լցրէք ձեր հոգին սիրով դէպի ձեր նշմանները:

Աւազակապետն ասեց.

—Ես անթիւ չարիքներ եմ արել և ոչ մի բարիք: Ի՞նչ պէս կարող եմ դէն շղթաւել այն ցանցը, որ մեղքերս դցել են իմ վրայ: Ճակատագիրս տանելու է ինձ դժոխքը և ես երբէք հնար չեմ ունենալու ազատութեան ճանապարհն ընկնել:

Սրա վրայ Պանտաքան ասեց:

—Ծիշտ է, ձեր ճակատագիրը ապազայ վերածնման միջոցին պէտք է ձեր չար գործերի սերմերը հասունացնէ: Ոչ ոք չի կարող իւր արարքների հետևանքից խոյս տալ: Բայց և

այնպէս վնասելու պատճառ չունէք: Մի մարդ, որ, ես-ի խաբէութիւնը իւր բոլոր մեղաւոր կրքով դուրս է վերնդել, նա կարող է օրհնութեան աղբիւր լինել իւր և ճշմարտութեան համար: Իբրեւ այդ բանի ապացոյց կը պատմեմ ձեզ հետեւեալը. Վանդաւառ անունով մի հզօր աւազակ մեռաւ առանց զոյղումի և իբրեւ չար ոգի կրկին ծնունդ առաւ դժոգքի մէջ, ուր նաստկալի տանջանքներ կրեց: Այնտեղ նա շատ կալալաւ (հնդկական մեծ ժամանակաշրջան) անցկացրեց առանց փրկութեան, մինչև որ Բուդհան երկրի վրայ երևաց ու երկնային լուսաւորութիւն բերեց: Դրանով լոյսի ու յոյսի մի ճառագայթ ընկաւ տանջուողների հոգու մէջ և Կանդաւառն բարձրաձայն կանչեց.

— Ով օրհնեալ Բուդհա, գթա ինձ, ես տանջուում եմ սարսափելի կերպով, ցանկանում եմ կրկին դառնալ դէպի առաքինութեան շաւիղը: Բայց ինձ ու ինձ անկարող եմ, օգնեցէք, գթացէք ինձ, տէր: Անշուշտ Կարմայի օրէնքն է, որ բարութեան ամենաչնչին գործողութիւնը բարութեան նոր սերմեր է ծնում, որոնք աճելով հոգուն մննդում են իւր զանազան թափառումների մէջ այնքան ժամանակ, մինչև որ նա բոլոր փորձութիւններից վերջնական ազատութիւն գտնում է նիրվանայի մէջ:

Երբ Բուդհան աղաչող չար ոգու ձայնը լսեց, մի սարդ ուղարկեց նրա մօտ ոստաֆի թելի վրայ: Սարդը ասեց Կանդաւառին— ամուր կպիր այս թելին և բարձրացիր վերև: Կանդաւառն պատուէրը կատարեց, այն էլ շատ յաջողութեամբ: Թելը ամուր էր, չը կտրուեց. Կանդաւառն բարձրանում էր շարունակ վերև ու վերև: Բայց յանկարծ նկատեց, որ թելը ճոճում օրօրում է. իւր տանջանքի մասնակիցներից շատերը նոյնպէս փորձ էին անում վեր բարձրանալու: Ծանրութիւնը մեծ էր, թելը ձգուեց ու խիստ բարակեց: Այս նշմարելով Կանդաւառն երկիւղի մէջ ընկաւ, չլինի թէ թելը կտրուի: Նա մըսածեց միայն իւր անձի վրայ և իրան հետևողներին ձայն տուեց.— Թելը բաց թողէք, այդ մենակ իմն է: Այդ իսկ վայրկենին կտրուեց թելը և Կանդաւառն ընկաւ կրկին դժոգքը:

Այսպէս ուրեմն նա ես ի խաբէութեանը դեռ չէր յաղթահարել, չէր ճանաչում անձնուրացութեան զարմանալի զօրութիւնը, որպէս զի առաքինութեան և արդարութեան ազնիւ ճանապարհին հասնի: Այդ ճանապարհը բարակ է ինչպէս սարդի թելը, բայց կտրող է միլիօնաւոր մարդիկ իւր վրայ կրելքանի շատ է նրա վրայով ելնողների թիւը, այնքան թեթեւ է: Իւրաքանչիւր անհատի ուժերի լարումը, չէնց որ մարդի սրտի մէջ յղանում է այն միտքը, թէ թելը միայն ինձ համար է, ու-

ընդի բաժին չեմ տալ. իսկոյն կտրուում է և նա ընկնում է դարձեալ ինքնասիրութեան ու դատապարտութեան նախկին վիճակը: Ինչ բան է դժոխքը: Նա ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ շահասիրութիւն, և Նիրվանան է արդարութեան կեանքը:

—Մի խնայէք ինձնից սարգի թելի պաշտպանութիւնը, ասեց մեռնող աւագակը, երբ Պանտաքան խօսքը վերջացրել էր— ես դրանով զոռոյթի խորքից կը բարձրանամ վերև:

Փոքր միջոց լռելուց ետ շարունակեց:

—Լսէք, արժանապատիւ հայր, ձեզ ասելու խոստովանք ունեմ: Ես Կաուզհամբի ակնավաճառ Պանդուի ծառան էի. երբ նա ինձ անարգար տեղը գանակոծութեան ենթարկեց, ես փախայ նրա մօտից ու դարձայ աւագակապետ: Մի ժամանակ լրտեսների միջոցով իմացայ, որ նա լեռներով անցնելու է, յարձակուեցի վրէն և հարատութեան մեծ մասը խլեցի: Բարի եղէք, գնացէք նրա մօտ, ասէք, որ ես նրա գործած անիրաւութիւնը սրտանց ներել եմ, խնդրեցէք որ նա էլ իւր կողմից իմ յափշտակութիւնը ների:

Քանի որ նրա մօտ էի, նա քարից էլ ամուր էր. նրանից վերցրի ինքնասէր ընաւորութիւն: Այնուհետև լսել եմ, որ նա սրտով փոխուել, այժմ դառել է գթութեան և բարեգործութեան տիպար: Այդ պատճառով չեմ ուզում նրան պարտական մնալ. ասա, որ Թադաւորի համար շինած Թագը և միւս գանձերը այստեղ մօտիկ մի այրի մէջ պահուած են: Այդ բանը երկու հոգի գիտէին իմ մարդկանցից, նրանք էլ մեռած են: Թող Պանդուն զինուած մարդկանցով գայ և իւր սեպհականութիւնը տանի:

Մահադուտան այրի տեղը մանրամաս նկարագրելուց ետ շունչը փչեց Պանտաքայի բազուկների վրայ: Մա որ Կաուզհամբի հասաւ, գնաց ակնավաճառի մօտ և պատմեց նրան իւր գըլ խին եկածը: Պանդուն զինավառ մարդկանցով իսկոյն գնաց նկարագրած տեղը իւր ապրանքը բերելու: Շուքով Թադեցին աւագակապետին և իւր ընկերներին: Պանտաքան գերեզմանի վրայ ասեց Բուդհայի հետեւեալ խօսքերը.

—Անձնասիրութիւնը ծնում է չարիք և կսկիծ, միայն իւր սեպհական Նսի միջոցով կարելի է չարիքից խոյս տալ և մաքրուել: Սրտի մաքրութիւնը և անմաքրութիւնը Նսի բաղկացուցիչ մասերն են. ոչ ոք չի կարող ուրիշ մէկի մաքրել: Դուք ինքներդ պէտք է հետամտէք մաքրուելու: Միայն Բուդհաներն են ուսուցիչ և հրահանգիչ: Մեր ճակատագիրը (կարմա) ոչ Իշվարայի գործ է, ոչ Բրահմայի, ոչ Ինդրայի և ոչ այլ աստ-

ծու, այլ ծնունդ է մեր սեպհական գործողութիւններէ: Իմ վար
մունքը ինձ կրող մայրական գոգն է և ինձ բաժին ընկած
ժառանգութիւն: Նա նշովք է, երբ ես անիրաւութիւններով
եմ ապրել, և օրհնութիւն՝ երբ առաքինի ու արդար եմ եղել:
Իմ կենցաղը այն միջոցն է, որով ես միայն կարող եմ իմ
փրկութիւնը ձեռք բերել:

Պանդուն իւր գանձերը բերեց Կառլզամբի, զգուշութեամբ
գործածելով իւր կարողութիւնը առաջուանից մեծացրեց: Երբ
խոր ծերութեան էր հասել ու հոգեւորք վիճակում էր, իւր մահ
ճիշտը կանչեց բոլոր որդիներին, թոռներին ու ասեց.

— Իմ աչքի լոյս զաւակներ, ուրիշին մի դատապարտէք
թէ ինչու գործով յաջողակ չէք: Ձեր ձախորդութեան աղբիւրը
փնտռեցէք ձեր մէջ: Եթէ դուք ունայնասիրութեամբ չկուրա-
նաք, կարող էք այդ աղբիւրը գտնել. երբ այն գտել էք, նը-
շանակում է գտնել քեւ փրկութեան ճանապարհը: Ձեր տա-
ռապանքների պալատանը ձեր մէջ փնտռեցէք: Ամենևին մի թո-
ղէք, որ ձեր աչքերը խաւարեն Մայայի քօղով. յիշեցէք այս
խօսքերը, որ կեանքիս իբրև թալիսման պէտք են եկել. — Ով
օգնում է ուրիշի, այդ իրան է օգնում: Հանեցէք ձեր հոգու
միջից Եսի խաբէութիւնը. դրանով դուք գնացած կը լինէք
ճշմարտութեան և արդարութեան ճանապարհով:

Թարգ. գերմ. ԳԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.